

ενδεικτικές απαντήσεις
ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
Γ΄ λυκείου

 Λίδαγμένο κείμενο

Άριστοτέλους Πολιτικά Γ 1, 1-2

A. Γιατί σήμερα υπάρχουν διαφορετικές γνώμες πάνω σ' αυτό το θέμα, καθώς άλλοι λένε ότι την τάδε συγκεκριμένη πράξη την έκανε η πόλη, ενώ άλλοι (λένε ότι την τάδε συγκεκριμένη πράξη την έκανε) όχι η πόλη αλλά η ολιγαρχία ή ο τύραννος· παρατηρούμε όμως ότι κάθε δραστηριότητα του πολιτικού και του νομοθέτη σχετίζεται με την πόλη, ενώ το πολίτευμα είναι ένας τρόπος οργάνωσης αυτών που κατοικούν στην πόλη. Επειδή όμως η πόλη ανήκει στην κατηγορία των σύνθετων πραγμάτων, όπως όλα εκείνα τα πράγματα που το καθένα τους είναι ένα *ὅλον*, αποτελούμενο όμως από πολλά μέρη, είναι φανερό ότι πρώτα πρέπει να ψάξουμε να βρούμε τι είναι ο πολίτης· γιατί η πόλη είναι (ένα) σύνολο πολιτών. Επομένως, πρέπει να εξετάσουμε ποιον πρέπει να αποκαλούμε πολίτη και τι είναι ο πολίτης. Γιατί και για το περιεχόμενο της λέξης πολίτης διατυπώνονται πολλές φορές διαφορετικές μεταξύ τους γνώμες.

Μονάδες 10

B1. Στο συγκεκριμένο κείμενο ο Άριστοτέλης θέτει κάποιους προβληματισμούς σε σχέση με τη φύση της πόλης:

- α) Η πόλη συνδέεται με τον προβληματισμό για τη νομιμότητα της εκάστοτε εξουσίας (*Νῦν γὰρ ἀμφισβητοῦσιν, ... τὸν τύραννον*). Το ερώτημα που τίθεται είναι αν ευθύνεται για μια πράξη, επιτυχημένη ή αποτυχημένη, η πόλη (ως απρόσωπη εξουσία) ή οι πολιτικοί (οι ολιγαρχικές κυβερνήσεις ή οι τυραννίδες).
- β) Οι δραστηριότητες κάθε πολιτικού και νομοθέτη αφορούν στην πόλη - κράτος (*τοῦ δὲ πολιτικοῦ ... περὶ πόλιν*). Επομένως, για να γίνουν κατανοητές, πρέπει να οριστεί η έννοια της πόλης.
- γ) Το πολίτευμα ρυθμίζει τον τρόπο κατανομής της πολιτικής δύναμης ανάμεσα στους κατοίκους μιας πόλης (*ἢ δὲ πολιτεία ... τάξις τις*). Γι' αυτό και για την έννοια του πολίτη υπάρχουν διαφορετικές απόψεις (*καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται ... οὐκ ἔστι πολίτης*). Άρα, αν δεν οριστεί η έννοια της πόλης, κανένα πολίτευμα δεν μπορεί να γίνει κατανοητό (*Τῷ περὶ πολιτείας ἐπισκοποῦντι ... ἔστιν ἡ πόλις*).
- δ) Δεν υπάρχει ομοφωνία για το περιεχόμενο της έννοιας «πολίτης» (*Καὶ γὰρ ὁ πολίτης ἀμφισβητεῖται ... πάντες εἶναι πολίτην*). Κι αυτό γιατί ο ρόλος του προσδιορίζεται διαφορετικά σε κάθε πολίτευμα (*ἔστι γὰρ τις ὅς ... οὐκ ἔστι πολίτης*). Είναι, επομένως, αναγκαίος ο ορισμός του πολίτη για την κατανόηση της έννοιας της πόλης, από τη στιγμή που

η πόλη αποτελεί ένα σύνολο πολιτών (ή γάρ πόλις πολιτών τι πλήθος ἔστιν).
Μονάδες 10

B2. Το πρόβλημα που εξετάζεται εδώ έχει, κατά τον Αριστοτέλη, καθαρά πολιτική σημασία. Πρόκειται για το **θέμα της νομιμότητας της εξουσίας** και της **πολιτικής ευθύνης**, όταν οι ενέργειες μιας κυβέρνησης είναι αποτυχημένες ή αντιδημοκρατικές. Κάθε νέα κυβέρνηση προσπαθεί να αποδιώξει τις ευθύνες για τις πράξεις της προηγούμενης, με το επιχείρημα ότι δεν πρόκειται για πράξεις της πόλης-κράτους (οὐ τὴν πόλιν) αλλά για ενέργειες του ολιγαρχικού ή τυραννικού καθεστώτος (ἀλλά τὴν ὀλιγαρχίαν ἢ τὸν τύραννον).

Το αντίθετο ισχυρίζεται η αρχή της ασφαλείας του δικαίου, σύμφωνα με την οποία όλες οι πράξεις του κράτους είναι έγκυρες, ανεξάρτητα από το καθεστώς που επικρατεί ή από τα πρόσωπα που κυβερνούν (τὴν πόλιν πεπραχέναι τὴν πράξιν). Δηλαδή, όπως συνεχίζεται η ζωή, έτσι συνεχίζονται και οι δραστηριότητες του κράτους, το οποίο υπογράφει δια των αρμοδίων οργάνων του διεθνείς συμβάσεις ή θεσπίζει νόμους. Δεν είναι δυνατόν, λοιπόν, να παραβιαστούν ανειλημμένες υποχρεώσεις, επειδή το καθεστώς είναι δικτατορικό ή επειδή άλλαξε η κυβέρνηση.

Σχετικά με το ερώτημα αν η πολιτεία έχει μια δική της ταυτότητα ή τι μπορεί να την εκπροσωπεί ως οντότητα με ιστορική διάρκεια, ο Πετρόπουλος παραθέτει τα εξής παραδείγματα:

- Τα εγκλήματα και οι καταστροφές που προκλήθηκαν κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο οφείλονται στην επιθετική εξόρμηση της Γερμανίας. Ποιος είναι όμως υπαίτιος γι' αυτά; Αν όχι ολόκληρος ο γερμανικός λαός αλλά μόνο ο Χίτλερ ή η ναζιστική κυβέρνηση της Γερμανίας, το γερμανικό κράτος ωστόσο και μετά την πτώση του ναζισμού οφείλει να πληρώσει τις πολεμικές αποζημιώσεις. Υπάρχει και η άποψη ότι η μεταναζιστική Γερμανία δεν ευθύνεται για ζημιές που προκάλεσαν οι άνθρωποι του Χίτλερ.
- Το 403 π.Χ., με την πρώτη ήττα των Τριάκοντα τυράννων στον Πειραιά ύστερα από τη μάχη της Μουνιχίας, μια δεκαμελής αθηναϊκή επιτροπή «ειρήνης» υπό την επιρροή των Τριάκοντα απευθύνθηκε στη Σπάρτη για βοήθεια και ζήτησε χορηγιακό δάνειο εκατό ταλάντων. Όμως μετά την πτώση των τυράννων και την αντικατάσταση της φιλοσπαρτιατικής επιτροπής με νέα δεκαμελή επιτροπή Αθηναίων πολιτών, που πράγματι διαπραγματεύτηκε την ειρήνη, η εκκλησία του δήμου αποφάσισε να αποδοθεί το δάνειο στη Σπάρτη ως οφειλή της αθηναϊκής πολιτείας. Υπήρχε και αντίθετη

πρόταση, τα χρήματα να επιστραφούν από τους ολιγαρχικούς ως οφειλή των Τριάκοντα.

Μονάδες 10

B3. Με αναλογικό... συλλογισμό ο φιλόσοφος κατατάσσει την πόλη στην κατηγορία των σύνθετων εννοιών (ή πόλις τῶν συγκειμένων): όπως κάθε πράγμα που παρουσιάζεται ως ὅλον και αποτελείται από πολλά μέρη (καθάπερ ἄλλο τι ... ἐκ πολλῶν μορίων), έτσι και η πόλη-κράτος απαρτίζεται από πολίτες, και ἄρα είναι σύνθετη οντότητα.

Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως αυτό το σύνολο δεν είναι ακριβώς το ἄθροισμα των συστατικών μερών του· είναι κάτι που βασίζεται σ' αυτά, αλλά τα υπερβαίνει, αποτελώντας κάτι επιπλέον και κάτι διαφορετικό. Συνέχοντας, συντονίζοντας και εναρμονίζοντας τα επιμέρους στοιχεία από τα οποία έχει συντεθεί, αξιοποιεί το καθένα από αυτά και ταυτόχρονα όλα μαζί· έτσι υπηρετεί το γενικό σκοπό στον οποίο κατατείνει ως κάτι το ενιαίο. Αντίθετα, όταν το σύνολο αποδομηθεί και καταστραφεί, τα μέρη αποσυντονίζονται, αποκόπτονται από τον κορμό του οποίου αποτελούσαν ενεργά ὄργανα και αχρηστεύονται, οπότε στην πραγματικότητα δεν υπάρχουν, γιατί δεν εκπληρώνουν πια καμιά λειτουργία και δεν υπηρετούν κανένα σκοπό.

Η πόλη δηλαδή είναι η ουσία των συστατικών μερών της· επομένως, προηγείται οντολογικά των πολιτών, των οικογενειών και των κωμών, εφόσον η προδιαγεγραμμένη από τη φύση κίνηση προς μία κατεύθυνση έχει από την αρχή μέσα της το τέλος της, την ουσία της. Ταυτόχρονα, είναι ο παράγοντας που οδηγεί τα μέρη της στην τελειώσή τους, δηλαδή στην αυτάρκεια και την ευδαιμονία μετά την ολοκλήρωση της εξελικτικής διαδικασίας που έχει προκαθοριστεί από τη φύση (αξιολογική προτεραιότητα της πόλης έναντι του πολίτη). Η αιτιολόγηση του ισχυρισμού αυτού στηρίζεται σε μια ολιστική θεώρηση, κατά την οποία η προτεραιότητα για την οποία μιλά ο Αριστοτέλης είναι λογική, αφού τα μέλη ενός οργανισμού ορίζονται από το έργο που επιτελούν για τη λειτουργία του οργανισμού.

Μονάδες 10

B4. 1) Λάθος, 2) Σωστό, 3) Λάθος, 4) Λάθος, 5) Λάθος, 6) Λάθος, 7) Σωστό, 8) Σωστό, 9) Σωστό, 10) Λάθος.

Μονάδες 10

B5. α) ἐπισκοπῶ : ἐξετάζω, θεωρέω-ῶ, σκέπτομαι, λογίζομαι.
β) πρώτη : ὑστάτη, ἐσχάτη.
γ) ἰδεῖν : εἶδος.

δ) *ἀμφισβητῶ* : ὁμολογέω-ῶ, δέχομαι, συμφωνέω-ῶ.

ε) *πεπραχέναι* : πράκτωρ.

στ) *ἐστί* : ὄντως, ουσιαστικά.

ζ) *συνεστώτων* : σύστημα.

η) *πλῆθος* : πληθωρικός, ἀπληστος, πληθυντικός, πληθυσμιακός.

θ) *καλεῖν* : κλητήρ.

ι) *δημοκρατία* : δῆμος + κρατέω-ῶ (< κράτος).

Μονάδες 10

 Αδίδακτο κείμενο

Ξενοφῶντος, Κύρου Παιδεία 7, 6 -7

Γ1. Παιδιά μου και ὅλοι οἱ φίλοι (μου) που εἶστε ἐδῶ, τὸ τέλος τῆς ζωῆς μου πλησιάζει πια· αὐτὸ τὸ καταλαβαίνω καθαρά ἀπὸ πολλὰ σημάδια· εσεῖς ὁμως εἶναι ἀνάγκη, ὅταν ἐγὼ πεθάνω, και να λέτε και να κάνετε τα πάντα για μένα με τη σκέψη ὅτι υπήρξα ευτυχισμένος. Γιατί, και ὅταν ἤμουν παιδί, νομίζω ὅτι ἔχω ἀπολαύσει ὅσα θεωροῦνται ωραία ἀνάμεσα στα παιδιά, και ὅταν ἔφτασα στην εφηβική ηλικία, ὅσα θεωροῦνται ωραία ἀνάμεσα στους νέους, και ὅταν ἔφτασα στην ὠριμη ηλικία, αὐτά που θεωροῦνται ωραία ἀνάμεσα στους ἄντρες· και με τὸ πέρασμα του χρόνου πάντοτε θεωρούσα πως ἀνακάλυπτα ὅτι μεγαλώνει μαζί και ἡ δύναμή μου, με ἀποτέλεσμα και τα γηρατεία μου ποτέ ως τώρα δεν ἐνίωσα να γίνονται πιο αδύναμα ἀπὸ τα νιάτα μου· και ξέρω ὅτι οὔτε ἐπιχείρησα οὔτε ἐπιθύμησα (κάτι) που δεν πέτυχα. Επιπλέον εἶδα ὅτι ἀφενὸς οἱ φίλοι (μου) ἐγιναν ευτυχισμένοι με τὴ βοήθειά μου, ἀφετέρου (ὅτι) οἱ ἐχθροί (μου) υποδουλώθηκαν ἀπὸ μένα.

Μονάδες 20

Γ2α. (ῶ) παῖ
εὐδαίμοσιν
γήρα
τῆς ἡμετέρας
ἀσθενές

Μονάδες 5

Γ2β. ἐτελεύτων
καρποῖ
ἐπιγνώσεσθαι
εἰδῆτε

έφεωράκεμεν

Μονάδες 5

Γ3α.

- τοῦ βίου : **γενική υποκειμενική** στο «τέλος».
- πάντα : **σύστοιχο αντικείμενο** στα απαρέμφατα «λέγειν» και «πράττειν».
- άνηρ : **(απλό) κατηγορούμενο** στο εννούμενο «ἐγώ» από το συνδετικό «γενόμενος».
- τῆς νεότητος : **γενική συγκριτική** (β' ὄρος σύγκρισης) από το «ἀσθενέστερον».
- δουλωθέντας : **κατηγορηματική μετοχή** από το ρήμα «ἐπεῖδον», συνημμένη στο αντικείμενό του «τοὺς πολεμίους».

Μονάδες 5

Γ3β. Κῦρος ἔφη καὶ τοὺς φίλους **ἐπιδεῖν δι' ἑαυτοῦ / αὐτοῦ** εὐδαίμονας γενομένους.

Μονάδες 2

Γ3γ.

ΥΠΟΘΕΣΗ: **ὅταν τελευτήσω** (υποτακτική)

ΑΠΟΔΟΣΗ: ἡμᾶς δὲ **χρῆ** καὶ **λέγειν** καὶ **ποιεῖν**

(απρόσωπο ρήμα + απαρέμφατο ⇒ μελλοντική έκφραση)

Ο χρονικοῦποθετικός λόγος δηλώνει το ΠΡΟΣΔΟΚΩΜΕΝΟ.

Μονάδες 3

ΟΡΟΣΗΜΟ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΣΑΡΜΠΙΑΝΗ ΕΙΡΗΝΗ